

ZA PROF. MILANEM SOBOTKOU (1927–2024) Žitá filosofie lidskosti¹

V březnu 2024 zemřel v pražské Thomayerově nemocnici v nedožitých 97 letech nestor české filosofie Milan Sobotka (1927–2024). Tomáš Halík, který za něj sloužil smuteční mši v kostele Nejsvětějšího Salvátora a který je sám jeho bývalým žákem, vyjádřil přesvědčení, že prof. Sobotka byl zřejmě nejdéle sloužícím pedagogem v dějinách pražské filosofické fakulty. Učil na ní nepřetržitě přes šedesát let, od roku 1954 do roku 2015, kdy utrpěl úraz při srážce tramvají a po měsících na lůžku už se k pravidelnému přednášení nevrátil. Prof. Sobotka byl také možná nejdéle publikujícím filosofem v českých dějinách: pozhnaného věku se dožilo vícero osobností, sotvakdo však publikoval odborné studie ještě po 95. narozeninách (tzn. více než sedmdesát let po svých publikačních začátcích). V této vzpomínce bych ovšem rád vyzdvihl především osobnost Milana Sobotky jako člověka: ne pouze jako autora filosofických textů, nýbrž jako představitele *žitě* filosofie humanity, která se osvědčuje *praktikováním* ctností, nikoli pouze teoretickým či historickým bádáním, s nímž se jinak charakter rozchází. Ještě spíše než jako odborníka a „autoritu“ jsem prof. Sobotku mohl poznat jako neobyčejně laskavého pedagoga, který i se studentem mladším o více než šedesát let dovedl navázat přátelský a kolegiální vztah upřímné účasti, jaká se dnes už příliš často nevidí.

Milana Sobotku mohl kdokoli oslovit s jakoukoli otázkou či prosbou, aniž by se musel bát, že bude rovnou odbyt běžným nezájmem nebo jakýmkoli typem elitářství. Od roku 1992 učil prof. Sobotka pouze externě a v posledních letech na jeho přednášky či semináře chodili převážně lidé mimo obec studentů, o to autentičtější prostředí tím však vznikalo. Přicházeli lidé různých generací a profesí, kteří zkrátka znali prof. Sobotku, zajímali se o filosofii a rádi ji provozovali s ním. Nechodili by na jiné, chodili právě na prof. Sobotku, a to jednak ze zájmu o klasickou německou filosofii, jíž se pan profesor celý život s typickou oddaností věnoval, tzn. ze zájmu o dějiny filosofie na vysoké odborné úrovni, jednak ze zájmu o *základní* filosofické otázky, o nichž věděli, že právě o ně u prof. Sobotky zároveň jde. Věděli, že prof. Sobotka je ochoten diskutovat s kýmkoli, že mu každý může přinést nějaký svůj text a že se setká s upřímným zájmem a hodnocením, jež bude „neúprosně“ odborné, zároveň však ohleduplné a vedené snahou druhému pomoci. Takto pan profesor přijímal i žádosti

¹ Tento text je zkrácenou a přepracovanou verzí nekrologu, který autor napsal hned po úmrtí prof. Sobotky pro vzpomínkový web založený jeho synem Tomášem Sobotkou: www.milansobotka.cz (navštíveno 20. 6. 2024).

o přednášky mimo akademickou půdu a diskutoval s běžnými lidmi, kteří se stávali jeho přáteli či „kolegy“ (jak téměř každého oslovoval) právě na základě společných rozprav, zejména při jeho každodenních návštěvách kostela. To, že se člověk s prof. Sobotkou sblížil a že hovor spontánně přerostl ve filosofickou diskusi, bylo přirozeným důsledkem Sobotkovy filosofické osobnosti: bylo tomu tak právě proto, že pokud o to druhý stál, šel pan profesor ve vztahu ke každému člověku i tématu „do hloubky“, a tak nemohlo zůstat u zbežnosti. Prof. Sobotka byl vyhledávaným učitelem nejen díky své odbornosti, nýbrž i díky tomu, že skutečně *zastával* to, o čem mluvil, a mravní zásady Kantovy filosofie či křesťanského náboženství u něj fungovaly jako vlastní, každodenně zaujímané postoje. Každý cítil, že když prof. Sobotka mluví o dobré vůli a mravnosti, není to jen papírová záležitost.

K tomu patřila neobyčejná houževnatost, s níž Milan Sobotka filosofické koncepty zejména německého idealismu stále znovu promýšlel až do konce svých dní. Doslova každý den i ve vysokém věku pracoval, seděl nad filosofickými texty a psal si k nim poznámky; i poslední dny před smrtí v nemocnici studoval, a to kromě „klasiků“ také práce svých mladších kolegů. S nábožensko-filosofickým nadhledem, ale i hlubokým smutkem přitom stále mluvil o tom, jak obtížným se život v tak vysokém věku stává, ba že po devadesátce je už pouze „otázkou vůle“. Niterně prožíval nejen každodenní usilování o mravně dobrý život, nýbrž ve vysokém věku i o *vůli* k životu, spojenou právě s otázkou jeho smyslu. O této vůli v protikladu ke „slastnému“ upadání do apatie prof. Sobotka v posledních letech často přemýšlel, když jeho dříve tak činorodá, mimořádně laskavá a obětavá manželka Zdenka Vorlová² zůstala upoutána na lůžko. Poslední velká překladatelská práce, kterou prof. Sobotka vykonal, po něm zůstala v rukopise: přeložil Hegelův raný spis *Diference Fichtova a Schellingova systému filosofie* (1801), navzdory nabídkám pomoci ho však už nedokázal připravit k vydání.

Ačkoli si prof. Sobotka při své skromnosti neustále stěžoval, že svůj život „prozahálel“, „nic pořádného nenapsal“ a „nic po něm nezůstane“, je třeba říci, že ještě v posledních letech života mu vycházely původní i překladatelské práce. V roce 2015 vydal v nakladatelství Karolinum knižní studii *Jean-Jacques Rousseau: od „Rozpravy o původu nerovnosti“ ke „Společenské smlouvě“*, v následujících letech několik obsáhlých překladů, které buď nově pořídil, nebo na základě zevrubné revize starších překladů připravil společně s Janem Kunešem. Byly to Hegelova *Fenomenologie ducha* (Praha 2019), Kantova *Kritika čistého rozumu* (Praha 2020) a *Kritika praktického rozumu* (Praha 2022). V případě Kanta se jednalo o revize překladů Jaromíra Loužila, v prvním případě šlo nejprve o revizi Patočkova překladu Hegelovy *Fenomenologie*, která nakonec přerostla v překlad zcela nový. Kromě těchto náročných překladových prací

² Srv. rozhovor nazvaný *Vorzimmer der Wissenschaft*, který se Zdenkou Vorlovou jako bývalou dlouholetou zaměstnankyní filosofické fakulty vedly Kristina Andělová a Tereza Liepoldová, in: F. Malý – L. Vrzalová (vyd.), *Služebníci vědy*, Praha 2013, str. 41–60.

napsal prof. Sobotka několik recenzí a studií, které vyšly teprve v poslední době: studie o Herderovi a Hegelovi v kolektivní monografii *Politické směry a myslitelé 19. století* (Praha 2022, vydáno až 2024),³ o Jacobim ve sborníku *Orientovat se v myšlení* (Červený Kostelec 2023, vydáno 2024)⁴ či o „Heideggerově interpretaci Hegelova Úvodu k *Fenomenologii ducha*“ ve sborníku *Mosty a řeka k osmdesátinám Jiřího Michálka* (Červený Kostelec 2021).⁵ V roce 2022 psal poslední oponentský posudek na jednu disertační práci na pedagogické fakultě, k jejíž obhajobě se také dostavil, a i poté ještě psal posudky na knihy. Budiž přitom podotknuto, že se jménem prof. Sobotky bylo spojeno již první vydání Patočkova překladu *Fenomenologie ducha* v roce 1960. Napsal k němu v roce 1959, tzn. celých šedesát let před novým překladem, průvodní studii poté, co byla ta Patočkova pro svou přílišnou náročnost zamítnuta. Na Jana Patočku také s velkou úctou vzpomínal.

Na Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy přišel Milan Sobotka v roce 1954, poté co roku 1946 maturoval na gymnáziu v Prostějově a roku 1951 absolvoval studium filosofie v Olomouci (PhDr.), kde v letech 1950–1954 působil jako asistent u Josefa Ludvíka Fischera. Místo v Praze dostal díky Jiřině Popelové-Otáhalové, která sem z Olomouce přešla. Roku 1965 se v Praze habilitoval a roku 1990 byl jmenován profesorem, v roce 1992 odešel do důchodu, externě však učil až do roku 2015. Roku 2004 byl prezidentem Václavem Klausem vyznamenán Medailí za zásluhy II. stupně, kterou podle svých slov přijímal jen s velkým ostychem. Výslovně mi zakázal, abych mezi jeho tituly coby recenzenta mých knih uváděl čestný doktorát z košické university (2008); nechťel, abych u jeho jména uváděl už hodnost DrSc.

Svou první monografii vydal Milan Sobotka v roce 1964 pod názvem *Člověk a práce v německé klasické filosofii* (v rozšířené podobě vyšla roku 1969 jako *Člověk, práce a sebevědomí*). Tématem byla tak jako u většiny jeho následujících prací německá klasická filosofie. Za minulého režimu se prof. Sobotka věnoval zejména Hegelovi, v pozdějším věku vyjadřoval nejhlubší obdiv vůči Kantovi. Kromě Kanta, Fichta, Schellinga a Hegela se zabýval také Johannem Gottfriedem Herderem, Friedrichem Heinrichem Jacobim, Karlem Leonhardem Reinholdem či Friedrichem Schillerem (kterého měl velmi rád, zejména jeho *Valdštejna*). Svě práce koncipoval navzdory dobré srozumitelnosti a přehlednosti odborně v užším slova smyslu, držel se vybraných textů a zkoumal v nich ře-

³ M. Sobotka, *Jazyk, svět a národ ve filosofii J. G. Herdera*, in: R. Kučera – J. Chotaš (vyd.), *Dějiny politického myšlení*, III/2, *Politické směry a myslitelé 19. století*, Praha 2022, str. 131–141; týž, *Hegel jako filosof společnosti*, tamt., str. 163–203.

⁴ M. Sobotka, *Jacobiho kritika Descartova cogito*, in: O. Sikora (vyd.), *Orientovat se v myšlení*, Červený Kostelec 2023, str. 111–118.

⁵ M. Sobotka, *K Heideggerově interpretaci Hegelova Úvodu k Fenomenologii ducha*, in: Z. Daňková – R. Kanócz (vyd.), *Mosty a řeka: sborník Jiřímu Michálkovi k 80. narozeninám*, Červený Kostelec 2021, str. 305–314.

šení přesně daného systematického problému, tzn. postupoval i při historickém ukotvení svých témat primárně systematicko-analyticky, ačkoli k autorům, na nichž se školil, patřili široce rozkročení syntetické jako Ernst Cassirer, Kuno Fischer či (zejména) György Lukács. (Lukácsův spis *Mladý Hegel* jej podle jeho vzpomínek velice ovlivnil.) Díky zevrubnosti a vrstevnatosti svého poznání však měl i hluboký smysl pro sledování dějin geneze důležitých filosofemat či pro jejich komparace, a to právě v předivě teoretických i osobních vztahů v německé klasice a romantice.

Ve spolupráci s Ladislavem Majorem vydal Milan Sobotka roku 1977 knihu *Světónázorový význam Descartovy přírodní filosofie* a roku 1979 knihu *G. W. F. Hegel: Život a dílo*, další svá pojednání shrnul v knihách *Schelling a Hegel* (Praha 1987), *Stati k Hegelově Fenomenologii a Filozofii práva* (Praha 1993) a *Studie k německé klasické filozofii* (Praha 2001); další Sobotkovy práce vyšly ve sbornících *Co víte o novověké filozofii* (Praha 1984, s Vladimírem Čechákem a Jaroslavem Susem) a *Dějiny novověké filosofie od Descarta po Hegela* (Praha 1993, s Milanem Znojem a Josefem Mouralem). V roce 2003 vyšel k jeho počtě sborník *Hegelovskou stopou* (vyd. Milan Znoj), obsahující cenný soupis bibliografie páně profesorových publikací od roku 1955 do roku 2002.

Do povědomí odborné i širší kulturní veřejnosti se prof. Sobotka zapsal zejména předmluvami či doslovy, jež psal k českým vydáním základních děl novověké filosofie (Descarta, Leibnize, Locka, Kanta, Hegela, Schellinga a dalších), kromě nich pak svými přednáškami a semináři. Tato „orální“ forma u něj platila za plnohodnotný druhý pól odborného působení vedle psaných publikací a zasáhla posluchače, jejichž věkové rozmezí dnes sahá od třicátníků po devadesátníky. Prof. Sobotka vychoval několik generací českých filosofů, z nichž mnozí jsou dnes sami profesory či docenty a svým veřejným ohlasem jej zastínili. On sám zůstával v pozadí, byl jakýmsi prototypem moudrého a klidného učitele, jež musel „pane profesore“ zcela spontánně oslovovat i ten, kdo o jeho vědeckém curricula příliš nevěděl. Milan Sobotka vždy zdůrazňoval, že zvláště v represivním prostředí minulého režimu byla osobní setkání a přátelství v odborném životě stejně důležitá jako publikace a že se snažil působit také jimi. Při svém neustálém „sebemrskáčství“ spatřoval dokonce svůj význam právě v tom, že se snažil podněcovat a podporovat jiné. To umožňovala jeho bytostná umírněnost a velkorysost. Právě díky nim měl jistě tolik žáků a napsal tolik posudků i recenzí. U posudků jako málokdo jiný chápal jejich žánr a význam, to, že nemají cizí text „schválit“ jako něco, co uplatňuje metody práce a názory samotného oponenta, nýbrž že mají umožnit cizí práci vyjít bez ohledu na dílčí výhrady, které celkový soud nemohou překrýt. Prof. Sobotka se do textů vždy hroužil a vždy k nim měl i připomínky, dovedl je však formulovat ohleduplně: dal autorovi rady ohledně toho, co zlepšit, osobně a nesnažil se jeho práci úmyslně zmařit neférovým posudkem.

Formativní pro osobnost a také politické smýšlení Milana Sobotky byly prosté podmínky, v nichž vyrůstal, a bezprostřední zkušenost s okupací a následujícími těžkými léty. Narodil se v porodnici v Olomouci, vyrůstal pak v Kojetíně,

odkud jeho otec roku 1940 odešel učit do Tovačova (rodina bydlela v nedaleké Ivani). Tento odchod otci podle prof. Sobotky zachránil život, protože dalších asi šest funkcionářů místního Sokola bylo brzy poté deportováno do koncentračního tábora a nikdo z nich se nevrátil. Z cesty do Prostějova, kam chodil na gymnázium, musel Milan Sobotka urazit alespoň pět kilometrů na kole, v zimě dokonce pěšky. Jeho sestra kvůli útrapám dlouhých cest k nejbližší železniční stanici gymnázia zanechala. Prof. Sobotka se nemohl smířit s bídou, v níž chudí lidé zejména na venkově za první republiky žili: vzpomínal například na spolužáka, v jehož rodině nebylo dost peněz ani na chleba a jedly se stále jen brambory, a on proto ve škole trpěl zažívacími problémy. Když tedy člověk zmínil Vančurova *Pekaře Jana Marhoulu*, pan profesor hned živě reagoval a souhlasil, že je to „krásný román“. Patřil ještě k lidem, kteří takové romány četli a jejich mravní apel od umění očekávali. Hned v roce 1946 vstoupil do KSČ, a to, jak řekl, „z touhy po sociální spravedlnosti“, v reakci na válku a z přesvědčení, že po ní není možné se prostě vrátit k předválečným poměrům, nýbrž je třeba vytvořit něco lepšího.⁶

Silné sociální citění bylo u prof. Sobotky zarámováno jeho filosoficko-náboženským humanismem. Dnes je můžeme lépe pochopit díky obsáhlému rozhovoru, který s ním vedl Vojtěch Mašek pro Paměť národa.⁷ Pan profesor zde opakovaně mluví o tom, o čem jsme spolu mnohokrát hovořili také soukromě a čeho se dotkl i v uvedených rozhovorech tištěných, totiž o problému (ne)kompatibility skutečné demokracie na jedné straně, spojené s důslednou sociální a kulturní politikou ve prospěch *dému*, s ohledy sociálními a ekologickými, a současného kapitalismu na straně druhé. Mluví o iluzích „systému donucování“, který se za komunistického režimu snažil lidi přinutit k poslušnosti a lpěl na jejich vnějš-

⁶ Srv. rozhovor, který s prof. Sobotkou vyšel v internetovém deníku A2: R. Ryčetský a M. Metepec – M. Sobotka, *Naše doba vidí vše vyhroceněji. S Milanem Sobotkou o Hegelovi a výuce filosofie*, in: A2 16, 2020, č. 18, str. 20 n.; srv. také rozhovory v Salonu Práva: T. Butková – M. Sobotka, *Filosofie není „znalost“*. Milan Sobotka se většinu života zabývá Hegelem, in: Právo, 5. 5. 2020, dostupné na adrese: <https://www.novinky.cz/clanek/kultura-salon-filosofie-neni-znalost-milan-sobotka-se-vetsinu-zivota-zabyva-hegelem-40322448> (navštíveno 20. 6. 2024); v *Novém prostoru*: K. Krejčová a O. Slačálek – M. Sobotka, *Chybí nám starost o celek. S historikem filozofie Milanem Sobotkou jsme mluvili o jeho myšlenkovém vývoji i o tom, jak k nám dnes mohou mluvit velcí autoři minulosti*, in: *Nový prostor*, 2015, č. 456, str. 20–22; a ve *Filosofickém časopise*: I. Landa – M. Sobotka, *Filosofie, literatura a život. Ivan Landa v rozhovoru s Milanem Sobotkou*, in: *Filosofický časopis*, 70, 2022, str. 417–423.

⁷ Záznam rozhovoru je dostupný na YouTube kanálu Václava Tichého: <https://www.youtube.com/@vaclavtichy6360/videos> (navštíveno 20. 6. 2024). Viz dále stránku věnovanou Milanu Sobotkovi na serveru Paměti národa, která je dostupná na adrese: <https://www.pametnaroda.cz/cs/sobotka-milan-1927> (navštíveno 20. 6. 2024), a již zmíněný server www.milansobotka.cz, obsahující četné vzpomínky, materiály a fotografie.

kových deklamacích, ačkoli „praxe“ šla docela svou cestou, ale i o nenasytosti (on sám používal št'avnatějšího slova) systému založeného na neustálé soutěži, zisku a efinci. Demokracie pro něj byla postavena na občanské mravnosti a participaci, neslučovala se s bezohledností, radikální nerovností a pustošením planety. Těmito tématy se prof. Sobotka zabýval i v rámci svých studií o dějinách politického myšlení, například v uvedené práci o Rousseauovi. V klasicích jako Rousseau, Hegel či Kant hledal teoretické základy pro definici vzájemnosti, na níž občanská společnost musí stát a jež se nesnáší jak s útlakem duchovním či tělesným, tak s ekonomickou segregací, která znemožňuje rozvinutí duchovních sil člověka.

Milan Sobotka byl hluboce znepokojen stavem společnosti, v níž nejdůležitější „ctnost“ je dravost, úspěch a schopnost se prezentovat, nikoli kvalifikace, ohled na jiné a širší rozhled. Ani filosofii nebral pochopitelně jako úzkou teoretickou disciplínu, která by se týkala jen analytického rozumu, nýbrž jako záležitost celého člověka, propojující teoretické myšlení a „praktický“ život. Často mluvil o „umrtvujícím klidu“, který za minulého režimu v akademickém světě panoval, o nedostatku tlaku na výkon a tvůrčího elánu a sám sebe kritizoval za to, že těmto poměrům příliš podléhal a nebyl k sobě dost náročný. Na druhou stranu viděl dnešní provoz upadat v opačný extrém, ovládaný úzce specialistickým myšlením bez širšího duchovního rámce, péče o tradici a také kolegiálního smýšlení. Uvědomoval si nesamozřejmost toho, že sám mohl přes půl století učit na Filozofické fakultě a věnovat se svým odborným zájmům, a i proto si často vyčítal, že nečinil dost: jak z hlediska odborné činnosti, tak z hlediska politického odporu. I proto v závěru života nepolevoval v obětavé podpoře jiných a v kritice poměrů, které mu stále více připomínaly ty dřívější. Třebaže měl sám vždy akademické místo, nikdy se nedral k vedoucím funkcím a oceněním a bylo pro něj nepředstavitelné, že by pobíral dva či tři platy zároveň.

Ve svých názorech se hluboce stýkal se sociální kritikou papeže Františka, třebaže theologické spisy vlastně příliš nečetl. Nepouštěl se ani do theologizujících či filosoficko-náboženských témat na úrovni vlastních pojednání: mezi jeho katolicismem a vstřícným zájmem o německý idealismus, který se od zjeveného náboženství principiálně odklonil, spíše zela propast. Jednotčím prvkem byl pojem lidské důstojnosti a mravnosti, cesty systematického myšlení však zůstávaly odlišné.

Jedním z nejcharakterističtějších rysů prof. Sobotky, na nějž bych zde chtěl upozornit, bylo osvědčování zájmu o bližního i velmi hmatatelnou pomocí potřebným v podobě rozdávání almužny žebrákům a přispívání na charitu. Nezájmal se přitom „jen“ o jiné lidi, nýbrž o celý okolní svět: kromě kostela chodil během chladnější části roku každý den také krmít ptáky, staral se o potulné kočky a někdy i jiná zvířata, občas mne dokonce při procházce po dešti žádal, ať z cesty odklidím hlemýžďe či žízalu, aby je nepřejelo auto. Jak po jeho úmrtí ve svých vzpomínkách připomněla řada jeho blízkých, měl k živé přírodě vztah téměř buddhistický. Jeho empatickou lidskost symbolizovalo to, jak se kvůli špatnému sluchu k druhému nakláníl, aby ho dobře vyslechl. Protože byl již

shrbený a musel se naklánět hodně, navíc byl prost jakýchkoli pretenzí, nakláněl se ke (známým) lidem i velmi blízko, takže jim hlavou téměř spočíval na prsou. Tento postoj prof. Sobotku dokonale charakterizoval a já jsem si vždy přál, aby jej v něm někdo výtvarně zvěčnil. Pan profesor nemluvil *k* někomu a primárně *o* něčem, nýbrž vždycky mluvil především *s* někým a doslova se k němu *naklání*: aby ho slyšel, tzn. aby ho pochopil, aby mu byl blízko.

Se žebráky například u vchodů do kostelů – na rozdíl od duchovních, které jsem na ně viděl i křičet – vážně rozmlouval, vyslechl je a každému vždy věnoval nějaké peníze. Při příchodu do kostela někdy přímo zamířil na místo, o němž věděl, že tam některý žebrák bude, jako kdyby byli domluveni. Toto rozdávání almužny bylo genuinním projevem Sobotkovy „praktické“ filosofie, bytí sebou samým jakožto pomoci druhému. Lépe než kdo jiný chápal smysl almužny jako aktu čistého milosrdenství, dobrého skutku, který se neptá na to, zda si jej druhý člověk *zasloužil*, nýbrž koná se z čistého pramene vši kultury v pravém slova smyslu, totiž jakožto *překročení* reciproční logiky, vykročení do sféry nepodmíněna, vykonání duchovního – mravního skutku čistě „ze sebe“ a pro něco či pro někoho jiného. (To je také pointa Goethovy *Ifigenie na Tauridě*.) Pochopil jsem, že pan profesor nedává almužnu pouze *druhým*, nýbrž také kvůli vykonání dobrého skutku jako takového, ze snahy vylepšit vlastní „mravní účet“: jako akt kontinuální sebeočisty, odřikání se vlastního bohatství ve prospěch jiných.

Jako přednášející na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy, kde přečkal všechny politické otřesy až do sklonku milénia, se prof. Sobotka snažil především uchovat kvalitativní úroveň, ducha klasické university a vyučovat německou klasickou filosofii jako nezbytné východisko oficiálního marxismu, které se ovšem na jeho pouhé „předpolí“ nedá redukovat. Sobotkovy texty o německé filosofii, o problému praxe či práce, vztahu člověka a společnosti, dialektice, subjektu či poznání odpovídaly tehdejší německé produkci a svou úrovní rozhodně převyšovaly mnohé pouze ideologicky schematické výklady. Trpěly samozřejmě, jak pan profesor sám cítil, nedostatečným přístupem k literatuře. Právě kvůli němu si zachovávaly tradiční charakter jednak původních analýz, jednak „úvodů“ do dané problematiky a jejího představování domácímu publiku. Zároveň se však díky tomu ani nemohly vzdálit svému zaměření na nejšířší publikum a také kultuře literárního vypracování; nešlo o pouhý scientismus a pojetí odborné publikace jako „zprávy o výzkumu“. Filosofie byla pro prof. Sobotku vždy soustředěna do vyrovnávání se s dějinami filosofie, do výkladů „velkých filosofů“, což bylo zapříčiněno také podmínkami, za nichž se filosofii po většinu svého života mohl zabývat.

V kombinaci s neobyčejnou osobní skromností tak vyplýval obraz Sobotky primárně jako *historika* filosofie, což by se však nemělo chápat jako znevažující nálepka „ještě-ne-filosofie“, něčeho méně než „původní“ filosofie, oproti čemu by se jiní mohli vnímat jako „teprve“ praví filosofové. Karl Jaspers případně napsal: „Záleželo mi pouze na pravdě (...). Člověk může být zcela neoriginální, a přece původní, zcela netvůrčí, a přece pravdivý – o to jsem se vždy snažil a snažím se o to se zvýšeným vědomím – můj neklid se nijak nezmenšil, – cí-

tím se stejně jako na začátku v mládí – „přede dveřmi“.⁸ Myslím, že s těmito slovy by prof. Sobotka veskrze souhlasil, přičemž o mladistvosti ducha, která mu zůstávala díky stálému zahloubání do metafyzických otázek a jejímž rubem byla značná nepraktičnost, mluvila i jeho manželka. Je však nad jiné příznačné, že celý onen dlouhý rozhovor, který s panem profesorem vedl Vojtěch Mašek, začíná tím, že pan Mašek prof. Sobotku představí jako „českého filosofa“ a pan profesor hned tuto první informaci zpochybní slovy: „No, tak...“

Pro mne osobně bylo ze všeho nejpodstatnější, že to byl *tentýž* profesor Sobotka, kdo psal a přednášel na odborná témata, kdo o nich tak jako o *čemkoli* jiném mluvil s lidmi, kdo chodil do kostela a krmil ptáky. To vše byly jen různé projevy filosofické *existence*, v níž je člověk totožný se svým postojem, intelekt s charakterem a zvykem, „vysoká“ kultura s každodenností. Prof. Sobotka nebyl jen či primárně autorem teoretických textů, nýbrž představitelem žité filosofie humanity, lásky k bližnímu a ohleduplnosti a jeho největším filosofickým partnerem v tom byla jeho manželka, s níž návštěvník musel rovněž navázat vztah takovéto účasti. Oba svým zájmem o druhého a duchovním čtením každého fenoménu běžného života, ale také ochotou se kdykoli zastavit a pohovořit, symbolizovali to, co snad lze chápat jako elementární překážku zla. Jde o opak pouze technokratického, indiferentního fungování, o primát konkrétního a osobního, *skrze něž* se stýkáme s universálním na způsob vertikály, a to právě tehdy, když nám oči (rozumové pochopení) otevře láskyplná účast. Prof. Sobotka v rozhovoru s Vojtěchem Maškem sám mluví o „konkrétnosti“ své manželky, která za každou maličkostí vnímá lidský příběh a dovede o něm s podivuhodnou plastičností vyprávět, jako o rysu „starého světa“, jenž v současné výkonové společnosti chybí.

Pan profesor hluboce vnímal nebezpečí této mrazivé, „abstraktní“ výkonnosti, která může být vrcholně specializovaná a eficientní, nevytváří však ještě sdílený lidský svět a duchovní hodnoty. Svět, v němž se cení pouze vnějškově určená *profesionalita*, v němž mizí úcta k tradici jakožto *kořenům*, z nichž teprve může něco vyrůst, a druhý není primárně *bližní*, nýbrž „lidský zdroj“ a „něco“ namísto „někdo“, byl světem, z jehož budoucnosti prof. Sobotka často vyjadřoval obavy. Citlivě vnímal jak problém chudoby, nerovnosti a duchovního vyprázdnění kultury, tak problém násilných činů páchaných z osobní frustrace právě jako důsledek vykořeněnosti, která technicky tak propojenou společnost stále více prostupuje. Prof. Sobotka se svou manželkou byli příkladem toho, jak tomuto vývoji vzdorovat, totiž už základní schopností se s každým zastavit a *zajímat se*. V moderní české kultuře je typus tohoto konkrétního (a zároveň transcendentního) myšlení, v němž všechno je příběhem, má svou dějinnou a místní určitost i *zajímavost*, a tudíž neredukovatelnou, metafyzickou dignitu, nejoblíbeněji ztvárněn paradoxně humoristickým románem – Haškovým „Švejkem“. Zde není možné komukoli ublížit, natož vést válku, už proto, že člověk se s druhým prostě

⁸ K. Jaspers, *Notizen zu Martin Heidegger*, vyd. Hans Saner, München 2013, str. 116 n.

zapovídá. Je pro něj příliš zajímavý na to, aby mohl být ignorován, neřkuli likvidován. Nezbyvá než si přát, aby étos této laskavé účasti, skromné pracovitosti a ochoty každému pomoci, jenž byl filosofií, kterou prof. Sobotka aktivně *žil*, zůstal stejně živý jako jeho teoretické dílo.

Na závěr bych rád citoval báseň předčasně zesnulého básníka Josefa Miloslava Straky (1833–1855), studenta filosofie v Praze, kterou jsem objevil v almanachu *Lada Nióla* z roku 1854 a kterou je možné číst jako dokonalou poetickou ozvěnu slavné úvodní věty z Kantových „Základů metafyziky mravů“, při jejímž výkladu byl prof. Sobotka zvěčněn na videu vydaném Filozofickou fakultou Univerzity Karlovy.⁹

„Co je věčnost? Ptej se háje!
Nepoví, an opadává. –
Co je věčnost? Ptej se růže!
Nepoví, an odkvetává. –

Co je věčnost? Ptej se zdroje!
Nepoví, an vysychává.
Co je věčnost? Ptej se hvězdy!
Nepoví, an zhasínává. –

Co je věčnost? Ptej se ctnosti,
Dcery její překrásné,
Neopadá – neodkvétá,
Nevysýchá – nezhasne.“¹⁰

Martin Bojda

⁹ V rámci cyklu „Mluvicí hlavy FF UK k maturitě“ z roku 2014; dostupné na adrese: <https://www.youtube.com/watch?v=Su8pxELQ48Y> (navštíveno 20. 6. 2024).

¹⁰ M. Straka, *Věčnost*, in: *Lada Nióla*, 1855, str. 100. (Bez uvedení editora, místa vydání a nakladatele; almanach vyšel v roce 1854 v Praze, na titulní straně však nese rok 1855; editorem byl Josef Václav Frič.)